

**Загальнополітична рекомендація
ЄКРІ №13:**

**Боротьба з антициганськими
упередженнями та дискримінацією ромів**

Ухвалена 24 червня 2011 р.

Страсбург, вересень 2011

Published by the
European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)
Council of Europe - 2011
Printed in Strasbourg

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН):

Ураховуючи Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод;

Ураховуючи Рекомендацію CM/Rec(2009)4 Комітету Міністрів Державам-учасницям Ради Європи про освіту ромів і мандрівних спільнот у Європі (ухвалено 17 червня 2009 р.);

Ураховуючи Рекомендацію CM/Rec(2008)5 Комітету Міністрів Державам-учасницям Ради Європи про політику щодо ромів і (або) мандрівних спільнот у Європі (ухвалено 20 лютого 2008 р.);

Ураховуючи Рекомендацію Rec(2006)10 Комітету Міністрів Державам-учасницям Ради Європи про поліпшення доступу до медичної допомоги ромам і мандрівним спільнотам у Європі (ухвалено 12 липня 2006 р.);

Ураховуючи Рекомендацію Rec(2005)4 Комітету Міністрів Державам-учасницям Ради Європи про поліпшення житлових умов ромів і мандрівних спільнот у Європі (ухвалено 23 лютого 2005 р.);

Ураховуючи Рекомендацію Rec(2004)14 Комітету Міністрів Державам-учасницям Ради Європи про переміщення та місця для таборів мандрівних спільнот у Європі (ухвалено 1 грудня 2004 р.);

Ураховуючи Рекомендацію Rec(2001)17 Комітету Міністрів Державам-учасницям Ради Європи про поліпшення економічної ситуації та зайнятості ромів (циган) і мандрівних спільнот у Європі (ухвалено 27 листопада 2001 р.);

Пам'ятаючи про роботу Комітету експертів Ради Європи з питань ромів і мандрівних спільнот (MG-S-ROM);

Беручи до уваги роботу Європейського комітету з соціальних прав;

Пам'ятаючи про роботу Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин;

Нагадуючи положення Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 3 про боротьбу з расизмом і нетерпимістю щодо ромів (циганів), спрямованої на надання допомоги Державам-учасницям у вжитті ефективних заходів проти дискримінації, якої зазнають члени цієї групи;

Нагадуючи положення Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 10 про боротьбу з расизмом та расовою дискримінацією у шкільній освіті й на її основі та Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 11 про боротьбу з расизмом і расовою дискримінацією в діяльності правоохоронних органів;

Наголошуючи, що ЄКРН у своїх покраїнних доповідях регулярно рекомендувала протягом багатьох років, щоб Держави-учасниці вжили заходів боротьби проти упереджень, дискримінації, насильства та соціального виключення, з якими стикаються роми, та надали ромській ідентичності реальний шанс на дальше існування;

Наголошуючи, що за декілька років Європейський суд з прав людини розробив судову практику щодо дискримінації, з якою стикаються роми в різних сферах, і розглядав їх як особливо вразливу й позбавлена сприятливих умов меншість, що, відповідно, вимагає особливої уваги;

Нагадуючи про те, що антициганські упередження є особливою формою расизму, ідеологією, що ґрунтується на расовій перевазі, а також формою дегуманізації та інституціонального расизму, підживлюваною історичною дискримінацією, яка виражається, зокрема, у насильстві, мові ворожнечі, експлуатації, осуді та в найкричущіших виявах дискримінації;

Наголошуючи, що антициганські упередження є особливо стійкою, гострою, повторюваною й широко розповсюдженою формою расизму, і маючи переконання, що з цим явищем треба боротися на всіх рівнях і всіма засобами;

Нагадуючи, що дискримінація ромів переважно ґрунтується на їхньому етнічному походженні та способі життя;

Відчуваючи глибоке занепокоєння зростанням кількості актів насильства проти великої кількості ромів, а також тим, що винні особи занадто часто залишаються безкарними;

Нагадуючи про те, що збереженню особливої ідентичності деяких ромських громад, до якої їхні представники залишаються прихильними, загрожують як економічний розвиток, так і невдалі спроби інтеграції;

Відзначаючи, що багатьом ромам – громадянам Європейського Союзу – здійсненню їхнього права на вільне пересування заважають адміністративні перешкоди і що вони стають жертвами нетерпимості та зловживань;

Визнаючи, однак, що багато Держав-учасниць ухвалили політичні принципи, спрямовані, з одного боку, на поліпшення становища ромів у таких сферах, як освіта, зайнятість, житло, охорона здоров'я та культура, а з іншого боку – на боротьбу з дискримінацією, якої вони зазнають, і, таким чином, визнаючи наявність політичної волі вирішувати проблеми, з якими стикаються роми;

Вважаючи, що місцеві та регіональні органи влади покликані відігравати особливо важливу роль у боротьбі з антициганськими упередженнями;

Ураховуючи, крім того, численні ініціативи Ради Європи, зокрема її Уповноваженого з прав людини, а також ООН, ОБСЄ та Європейського

Союзу з метою поліпшення долі ромів, та беручи до уваги результати здійснення цих ініціатив;

Відзначаючи, що, попри все, стан ромів у більшості Держав-учасниць залишається тривожним і що ознаки антициганських упереджень постійно наростають і посилюються;

Із занепокоєнням відзначаючи, що в політичному дискурсі багатьох Держав-учасниць прослідковується тенденція до осуду ромів і збудження ненависті до них;

З тривогою усвідомлюючи, що громадська думка в багатьох Державах-учасницях залишається відверто ворожою до ромів;

Із занепокоєнням відзначаючи, що деякі ЗМІ поширюють негативний образ ромів;

Наголошуючи, що аби боротьба проти антициганських упереджень була ефективною, вона мусить мати достатні людські й фінансові ресурси;

Вважаючи, що заходи, спрямовані на збереження ідентичності ромів, є одним із інструментів у боротьбі з антициганськими упередженнями;

Усвідомлюючи, що будь-яка політика, покликана поліпшити становище ромів, вимагає не тільки довгострокових інвестицій, а й чіткої політичної волі, а також участі самих ромів і громадянського суспільства в цілому;

Наголошуючи, що ромській громаді важливо усвідомити ту роль, яку вона сама має відігравати в боротьбі з антициганськими упередженнями;

Нагадуючи, що за свою історію Європа засвоїла необхідність пам'ятати, виявляти пильність і чинити опір поширенню расистських, ксенофобських, антисемітських явищ і проявів нетерпимості;

Нагадуючи, що боротьба проти расизму, ксенофобії, антисемітизму

та нетерпимості є невіддільною частиною захисту та сприяння загальним і неподільним правам людини, підтримки прав кожної людини без жодних відмінностей;

А також констатуючи, що стійкі упередження щодо ромів призводять до їх дискримінації в багатьох сферах соціального та економічного життя і що це значною мірою підживлює процес соціального виключення, який зачіпає ромів;

І зазначаючи, що в цій рекомендації термін «роми» включає не тільки ромів, а й синті, калі, ашкалі, «єгиптян», манушів і споріднені групи населення в Європі, зокрема й мандрівні спільноти, з метою охопити величезне різноманіття відповідних груп;

Рекомендує, щоб уряди Держав-учасниць:

1. ратифікували, якщо вони ще цього не зробили, Протокол № 12 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також Рамкову конвенцію про захист національних меншин;
2. дотримувалися, згідно із загальнонаціональним планом, комплексного міждисциплінарного підходу до проблем ромів із залученням їхніх представників до обдумування, розробки, здійснення та оцінювання політики, що їх стосуються;
3. зміцнювали взаємну довіру між ромами й органами державної влади, особливо за допомогою навчання посередників, серед іншого, і з ромської громади;
4. боролися з антициганськими упередженнями у сфері освіти і, відповідно:
  - a. надавали пріоритету здійсненню Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 10 про боротьбу з расизмом та расовою дискримінацією у сфері шкільної освіти та на її основі;
  - b. уживали заходів задля запобігання та боротьби проти стереотипів, упереджень і дискримінації щодо ромських дітей у школах, інформуючи про цю ситуацію батьків неромських дітей і проводячи навчання викладацького складу, зокрема у сфері міжкультурної освіти;
  - c. включали викладання історії геноциду ромів («Пораймос») до шкільних програм;
  - d. ужили термінових заходів, зокрема правових і політичних, щоби покласти край освітній сегрегації, якої зазнають ромські діти, та інтегрувати їх у школи, де навчаються діти з більшості населення;
  - e. відмовилися від практики занадто частого зарахування ромських дітей до спеціальних шкіл, подбавши, щоб ромських учнів, які не страждають на психічні розлади, не зараховували до таких шкіл, а тих із них, яких уже було зараховано, терміново перевели до звичайних шкіл;

- f. боролися через відповідні санкції з переслідуванням ромських учнів у школах;
- g. ужили всіх необхідних заходів задля того, щоб ромські діти не залишалися поза школою та не кидали початого навчання;
- h. здійснювали діяльність, спрямовану на підвищення обізнаності ромських батьків щодо важливості для їхніх дітей відвідання дитячих садків, запобігання їх вибуттю зі шкіл і надання першочергової уваги їхній освіті;
- i. усунули всі фінансові та адміністративні перешкоди для доступу ромських дітей до освіти;
- j. забезпечували кожній ромській дитині реальний доступ до дитячого садка;
- k. набирали шкільних посередників, зокрема з ромів, для забезпечення зв'язку між школою та ромськими батьками;
- l. забезпечили набуття вчительської професії великою кількістю ромів із метою сприяння інтеграції ромських дітей у школи;
- m. надавали тим ромським учням, яким це необхідно, початкову та додаткову підготовку офіційною мовою (мовами);
- n. пропонували ромським дітям навчання рідною мовою за бажанням батьків;
- o. уживали заходів на забезпечення безперервної шкільної освіти для дітей із мандрівних громад;
- p. сприяли доступові до освіти протягом усього життя дорослим ромам, які цього бажають;
- q. забезпечували, щоб у шкільних підручниках не поширювалися стереотипи щодо ромів, а містилася інформація про ромську мову, культуру та історію і також висвітлювався внесок ромів у суспільство;
- r. забезпечували порушення справ та покарання осіб, винних у дискримінації ромів у сфері освіти;

5. боролися з антициганськими упередженнями у сфері зайнятості й, відповідно:

- a. забезпечували надання національним законодавством справжнього захисту від дискримінації у сфері зайнятості та фактичне здійснення такого захисту;
- b. з цією метою проводили необхідне навчання державних службовців;
- c. уживали заходів на підтримку ромів у сфері зайнятості, особливо щодо набору працівників та професійного навчання;
- d. сприяли зайнятості ромів на всіх рівнях у державному секторі;
- e. вживали заходів на викорінення дискримінації ромів під час набору працівників та кар'єрного просування;

- f. допомагали ромам, які постраждали від дискримінації у сфері зайнятості, захищати свої права у відповідних цивільних чи адміністративних органах;
  - g. проводили в приватному та державному секторах кампанії підвищення інформованості та обізнаності з метою поширення знань про відповідне законодавство і вдосконалення його дотримання стосовно ромів;
  - h. усунули будь-які перешкоди, зокрема бюрократичні, для традиційних ремесел;
  - i. за погодженням із ромами, знаходили альтернативи зниклим ремеслам, якими вони традиційно займалися, наприклад, надаючи ромам кредити на вигідних умовах для відкриття власних підприємств і (або) пропонуючи податкові пільги;
  - j. забезпечували порушення справ та покарання осіб, винних у дискримінації ромів у сфері зайнятості;
- 6. боролися з антициганськими упередженнями у житловій сфері та щодо права на повагу до житла й, відповідно:**
- a. надавали ромам доступ до гідного житла;
  - b. боролися з фактичною або примусовою сегрегацією в житловій сфері;
  - c. забезпечували, щоб надання ромам нового соціального житла допомагало їхній інтеграції та не закріплювало сегрегації;
  - d. забезпечували, щоб ромів не виселяли без попередження та без надання можливості переселитися до іншого гідного житла;
  - e. здійснювали кроки до узаконення поселення ромів на ділянках або в будинках, споруджених з порушенням норм містобудування, якщо протягом тривалого періоду органи державної влади терпіли таку ситуацію;
  - f. сприяли співіснуванню та взаєморозумінню між особами з різних культур у тих громадах, у яких мешкають роми й нероми;
  - g. боролися з упередженнями й стереотипами щодо ромів і мандрівних спільнот у зв'язку з доступом до житла;
  - h. протидіяли всім актам дискримінації проти ромів у житловій сфері, зокрема забезпечуючи належне застосування законодавства, зокрема й антидискримінаційного;
  - i. вживали ефективних заходів проти відмови вносити ромів до реєстру мешканців, якщо вони бажають оселитися на постійній чи тимчасовій основі;
  - j. забезпечували, щоб територіальні містобудівні норми не створювали систематичних перешкод традиційному життю мандрівних спільнот;
  - k. забезпечували наявність придатних місць для таборів мандрівних спільнот, як для постійних, так і транзитних, у достатній кількості в придатних ділянках із належним обслуговуванням;

- l. заохочували консультації між усіма місцевими діячами та мандрівними спільнотами щодо розташування ділянок, призначених для їхніх таборів;
  - m. забезпечували порушення справ та покарання осіб, винних у дискримінації ромів у житловій сфері;
- 7. боролися з антициганськими упередженнями у сфері охорони здоров'я й, відповідно:**
- a. уживали заходів на забезпечення ромам рівного доступу до всіх видів якісної медичної допомоги;
  - b. набирали посередників у сфері медицини, особливо з ромської громади, для забезпечення зв'язку між медичним персоналом, адміністрацією та ромами;
  - c. здійснювали позитивні заходи, щоб забезпечити, що жодні фінансові або адміністративні перешкоди не заважають доступі ромів до охорони здоров'я та медичного обслуговування;
  - d. забезпечували навчання медичних працівників, спрямоване на боротьбу зі стереотипами, упередженнями та дискримінацією щодо ромів;
  - e. забезпечували порушення справ та покарання осіб, винних у дискримінації ромів у сфері охорони здоров'я;
  - f. у прямій формі забороняли будь-яку практику примусової стерилізації ромських жінок;
  - g. запобігали й боролися з будь-якою сегрегацією в лікарнях і особливо у пологових відділеннях;
- 8. боролися з расистськими насильством і злочинами проти ромів і, відповідно:**
- a. надавали особливої уваги реалізації Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 11 про боротьбу з расизмом і расовою дискримінацією в діяльності правоохоронних органів і особливо Розділу III цієї Рекомендації про роль поліції у боротьбі з расистськими злочинами та виявленні расистських інцидентів;
  - b. створили всеохопну систему обліку актів насильства проти ромів;
  - c. уживали заходів на заохочення ромів – жертв расистських насильства та злочинів – до подання скарг, зокрема інформуючи їх про наявність відповідних органів і забезпечуючи їм, у разі потреби, отримання необхідної допомоги;
  - d. проводили спеціальне навчання працівників поліції, органів прокуратури та суддів щодо питань законодавства про покарання расистських злочинів та його застосування до жертв з-поміж ромів;
  - e. забезпечували проведення поліцією та органами прокуратури необхідних розслідувань расистських злочинів і актів насильства проти ромів таким чином, щоб винні особи не залишалися безкарними;

9. боролися з виявами антициганських упереджень, що можуть існувати в поліції, та, відповідно:
- a. надавали особливої уваги виконанню Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 11 про боротьбу з расизмом і расовою дискримінацією в діяльності правоохоронних органів;
  - b. заохочували ромів, які стали жертвами неправомірних дій поліції, до подання скарг, пропонуючи їм необхідну допомогу;
  - c. забезпечували проведення розслідувань, якщо поліцію звинувачують у неправомірних діях проти ромів, а також судове переслідування та покарання винних осіб;
  - d. проводили навчання працівників поліції з питань прав людини та відповідного законодавства, особливо з метою поліпшення їхніх стосунків із ромськими громадами;
  - e. підвищували обізнаність працівників поліції про проблеми, з якими стикаються роми, і організовували в поліції навчання з огляду на проблеми ромів, зокрема пов'язані з насильством і расистськими злочинами, щоб краще запобігати та боротися з цими явищами;
  - f. уживали заходів на заохочення набору ромів до поліції, проводячи задля цього інформаційні кампанії в ромських громадах;
  - g. забезпечували ромам рівні можливості для кар'єрного просування в поліції;
  - h. набирали та навчали достатню кількість посередників, особливо серед ромського населення, для забезпечення зв'язку між ромами та поліцією;
  - i. забезпечили, відповідно до пункту 10 Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 11, створення незалежного органу для розслідування скарг на поліцію, особливо з боку ромів;
10. боролися з антициганськими упередженнями, висловлюваними в ЗМІ, водночас визнаючи принцип їхньої редакційної незалежності, і, відповідно:
- a. забезпечували, щоб законодавство справді було застосовано до тих ЗМІ, які підбурюють до дискримінації, ворожнечі або насильства проти ромів;
  - b. заохочували ЗМІ, щоб вони не зазначали етнічного походження осіб, згаданих у статтях або репортажах, якщо це не є необхідним для розуміння подій;
  - c. заохочували ЗМІ ухвалювати кодекс поведінки, аби запобігти, серед іншого, будь-якому поданню інформації, що поширює упередження або може підбурювати до дискримінації, ворожнечі чи насильства проти ромів;
  - d. заохочували ЗМІ не розповсюджувати будь-якої інформації, здатної посилити дискримінацію та нетерпимість щодо ромів;
  - e. підтримували всі ініціативи, спрямовані на роз'яснення небезпек антициганських упереджень працівникам ЗМІ та їхнім організаціям;

- f. заохочували професійні організації ЗМІ проводити спеціальне навчання журналістів щодо питань, пов'язаних із ромами та антициганськими упередженнями;
  - g. сприяли участі ромів у сфері ЗМІ загалом, вживаючи заходів із набору та професійного навчання журналістів та ведучих програм з-поміж ромських громад;
- 11. боролися з антициганськими упередженням стосовно доступу до місць, відкритих для відвідування, та, відповідно:**
- a. забезпечували застосування антидискримінаційного законодавства до власників або відповідальних осіб місць, відкритих для відвідування, якщо вони відмовляють ромам у доступі;
  - b. уживали заходів на заохочення приватних охоронних компаній підвищувати обізнаність свого персоналу та навчати його з метою уникнути будь-якого дискримінаційного ставлення та поведінки щодо ромів;
- 12. боролися з антициганськими упередженнями стосовно доступу до громадських послуг і, відповідно:**
- a. забезпечували ромам доступ до соціального забезпечення на тих самих умовах, що й решті населення, а також застосування, в разі потреби, законодавства щодо боротьби проти дискримінації;
  - b. забезпечували, щоб ромські громади, сконцентровані в деяких районах або селах, не перебували в несприятливих умовах для отримання громадських послуг, таких як водопостачання, каналізація, електрика, вивіз сміття, транспорт, доступ до дорожньої мережі та ремонт доріг;
  - c. пропонували державним службовцям пройти навчання з питань запобігання расизмові та дискримінації ромів і з питань відповідного законодавства;
  - d. заохочували ромів подавати скарги, якщо вони вважають себе жертвами дискримінації з боку державних службовців;
  - e. порушували справи і карали державних службовців за дискримінацію ромів;
  - f. забезпечували ромам користування послугами такого самого типу та якості, що й решті населення;
- 13. боролися з антициганськими упередженнями стосовно доступу до товарів і послуг, особливо в банківському та страховому секторах:**
- 14. задля кращої оцінки масштабів проблем, з метою ефективнішої боротьби з ними та адаптації запланованої політики, збирали статистичні дані про ромів, зокрема у сферах освіти, зайнятості, житла й охорони здоров'я, з дотриманням принципів конфіденційності, добровільної самоідентифікації та поінформованої згоди;**
- 15. засуджували будь-який публічний дискурс, який відкрито підбурює до прямої або непрямої дискримінації, ворожнечі чи насильства проти ромів;**

16. заохочували систему моніторингу виявів антициганських упереджень в Інтернеті й забезпечували ефективне судове переслідування, дотримуючись принципів, викладених у Додатковому протоколі до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи;
17. загалом, для боротьби з антициганськими упередженнями й дискримінацією ромів, забезпечували:
  - a. офіційне вживання щодо певної громади ромів тієї назви, під якою бажала б бути відомою сама ця громада;
  - b. просування та захист ромської культури, заохочуючи поширення серед решти населення знань про ромські громади, а також сприяння міжкультурному діалогові;
  - c. просування ромських жінок і їхніх прав, а також боротьбу з множинною дискримінацією, з якою вони можуть стикатися;
  - d. реєстрацію всіх ромських дітей після народження;
  - e. видачу всім ромам документів, що посвідчують особу;
  - f. щоб законодавство про громадянство не було дискримінаційним до ромів;
  - g. громадянство для ромів, щоб уникнути всіх випадків безгромадянства;
  - h. щоб законодавство про свободу пересування осіб та його застосування не були дискримінаційними до ромів;
  - i. відповідне політичне представництво, яке б надавало ромам змогу бути почутими;
  - j. доступ ромів до правової допомоги, щоб вони могли обстоювати свої права за всіх можливих обставин;
  - k. сприяння спорту настільки, наскільки воно заохочує повагу до різноманіття і полегшує інтеграцію ромів.

